

V obče in h koncu torej lahko rečemo, da je »ratio« devastacijskega zakona po jedni strani ta, da se določno brezuspešnje plačila zahtevajočih upnikov, ki so nastopili ali pa nastopajo pot izvršila zoper dolžnika, tudi če ni še prestopilo praga navadne goljufije, smatra za kaznivo dejanje; po drugi strani pa, da se odredbam izvršilnega sodišča — kakor so se sedaj v novem izvršilnem redu preustrojile ali uvedle — podeli tem strožji in neizprosni imperatif, tako da se mora vsakdor, ki ga skuša preslišati ali pa se zanj ne meni, zagovarjati pred kazenskim sodnikom. V.



O presodnosti normalnega človeka.

Piše dr. J. Robida, ordinarij dež. blaznice na Studencu.

III.¹⁾

Kakor smo videli, stoji praktična justica več ali manj na stališči: presoden si, če se zavedaš, kaj je prepovedanega in kaj dovoljenega, a si se vendar za prvo odločil — ali da govorimo s Hertzom: jedina premisa krivnje, oziroma njene prisoje (Zurechnung) je zavest storilca, da je protinormalno t. j. protizakonito ravnal. Ta definicija odgovarja sicer v splošnem praktičnim potrebam, a je vendar pretesno omejena, vzlasti ker se prav nič ne ozira na nagonsko in čuvstveno življenje, ampak samó na intelekt, in samó zahteva, da si je individuum idejo prava pridobil. A saj to dobro ima Hertzov pojem presodnosti, da ne prejudicira proste volje, in da ga določuje kot nekaj relativnega.

Ker smo pa že izpregovorili o zavednosti, kakor podlagi presodnosti, ne bode morda povsem nezanimivo, če preiščemo nekoliko zavednost, oziroma njen substrat: zavest normalnega človeka samega na sebi.

Zunanja dražila (Reizmittel) napravljajo v naši notranjosti posebne, ne dalje razložene spreminjave, katere neposredno vsprejemamo, in jih za ideje čuvstva, stremljenja itd. razločujemo.

¹⁾ Gl. »Slov. Pravniki« 1901, št. 8.

To najsplošnejše dejstvo naše notranje poizvedbe ali izkušnje imenujemo zavest. Kjerkoli se preminjavajo zunanji vtisi v psihično delovanje, povsodi se javlja zavest, ki ni končno tudi nič drugega, kakor izraz teh notranjih spreminjav. Bistvo zavesti samo na sebi nam je seveda popolnem nejasno; toliko pa vendar vemo, da so posamezni pojavi »zavesti« odvisni deloma in ponajveč od navadnega opravljanja možganske skorjine (Hirnrindengebiet), deloma pa tudi od sedaj še nepoznanih fizioloških učinkov v živčni tkanini (Nervengewebe) sami. Kako se vse to godi, je jako težko raziskovati, ker ni zavest enega človeka identična z zavestjo drugega, in smo pri studiju zavesti navezani samo na zunanje izražanje njeno, dočim seveda neposrednega pogleda v notranje poizvedbe in izkustva kakega individua ni moči dobiti.

Stanje, v katerem preneha vsako presnavljanje fizioloških pojavov v psihične (kakor se to zgodi n. pr. pri omotici), imenujemo nezavest (Bewusstlosigkeit). Med tem stanjem in popolno zavestjo pa je nebrojno stopinj od »mračnosti, mēdlosti, meglečnosti« pa do popolnem jasne zavesti. Vsaka dražest (Reiz), katero naj tako občutimo, da jo zaznavamo (wahrnehmen), mora biti dovolj krepka, ne glede na trajo, v kateri na nas upliva; sicer se je ne zavemo. To višino intenzitete, ki je prav toliko močna, da se zavemo kakega vtisa, imenujemo vstopno višino, vstopno vrednost (Schwellenwert). Ta vstopna višina pa se vedno spreminja in je zavisna od trenutnega razpoloženja naših možgan, oziroma njih skorjine. Ob napeti pozornosti pada vstopna višina, v omedlevici n. pr. pa raste do skrajnosti; t. j. na najmočnejša dražila (ubodljeje, strele, opekline itd.) ni nobene psihične reakcije več. V napolsed omenjene vstopne višine dado se torej ločiti kaj različne stopinje zavestne jasnosti (Helligkeitsgrade).

Velika večina vtisov, katere vsprejemljemo vsak dan, je sama na sebi precej motna in meglena; iz njih nastanejo določna zaznatja (Wahrnehmungen) šele na ta način, da jih spravimo v zvezo z našimi prejšnjimi izkušnjami, da jih spopolnimo in ukrepimo z našimi že preje pridobljenimi spominskimi slikami (Erinnerungsbild). Tako »spoznamo«, tako »razumevamo« naše novodošle utise. A kakor raste na ta način občutljivost naše

zapopadnosti (Auffassung) znanim vtisom nasproti, uprav tako preti tudi nevarnost, da prilagodujemo nove vtise starim slikam, da jih ne korigiramo povoljno, da slabo zaznavamo, oziroma se glede naših vtisov nevedé varamo, in vsled tega slabo opazujemo.

Ako pri zaznatju odpade iz katerega vzroka koli sodelovanje naših prejšnjih duševnih pridobitev, postane naše zaznatje takoj kalno in brez vsebine. Posamezni vtisi se nam sicer mogó vsiliti v zavest, ali ne vztrajajo tamkaj, in za nas so nerazumni, ker niso vrejeni v zvezo ostalih naših mislij in pojmov, tako da ne vemo, kaj z njimi početi. Ako obesimo n. pr. sliko narobe in jo gledamo, tedaj dobivamo samo na sebi iste vtise, kakor od slike, obešene pravilno na steno. A kaj pomeni, tega ne umejemo — ker so novo dobljeni utisi staremu zakladu našemu povsem tuji, in se ne vežejo ž njim.

Kakor pa lahko nastane taka zev med novimi vtisi in prejšnjimi, v naši duši nakopičenimi spominskimi slikami, tako se tudi te zadnje lahko tako spremene, da je več ali menj onemogočena zveza z novimi vtisi (n. pr. v pijanosti). Seveda skali se na tak način ne samo posamezno zaznatje, ampak cela vsebina zavesti.

Najimenitnejša posledica upliva, katerega dobi naše idejativno skladišče na zaznatje naše, je možnost izberanja med ravno nudečimi se utisi. Deci, stoječi v popolni zavisnosti od svoje okolice, ta zmožnost še manjka; zato tudi nanjo vse upliva, kar se odlikuje s krepkejšimi vtisi. To se razvije z vajo in navado stoprv vse pri odraslem človeku; on voli in izbira v zaznatje vstopajoče vtise, vrsti jih v gotovi smeri, opušča zopet take, ki ne sodijo vanjo, in vsprejemlje prve v svojo zavest, dočim se zadnji zamrače in ostanejo podzavedni.

Na tej izberi pa temelji skoro ves razvoj našega razuma; od te izberavnosti je zavisna pazljivost (Aufmerksamkeit), zavisna pa tudi odvažljivost (Ablenkbarkeit), t. j. lahkoča, s katero se da na smer pazljivosti z zunanji utisi uplivati in jo predrugáčiti. Čim bolj je kdo odvažljiv, čim bolj dobivajo zanj slučajnosti prednost pred stvarnimi uzroki, tem manj zanesljiva bo slika, katero zadobi od zunanjega sveta.

Takih ljudi opazovanje je nezadostno in pomanjkljivo; na posameznostih in malenkostih obvisi percepcija; plitvost in površnost so njene posledice. A še nekaj važnega izhaja iz takega vsprejemanja zunanjih vtisov: skupnega, jednotnega naziranja ni najti pri takem neizbranem, raztresenem zaznatji, saj iz samih odlomkov in zevij ni moči ustvariti celotnosti.

Najhujše pa se maščuje odvažljivost pri spominu, najširšem temelju vsega duševnega delovanja. Čim krepkejše, čim delj časa in čim jasnejše so vstopali utisi v našo zavest, tem trajnejše in bolj izražene stojé v našem spominu njih slike, ali bolje rečeno dispozicija njih zopetnega oživljenja, bodisi potom slučajne asocijacije ali hotênega domišljenja (Besinnen). Seveda tudi mnogokratna ponavljanja spomin utrdé; dokaj ali, bolje rečeno, velika večina naših idej in njenih zvez, s katerimi delujemo v vsakdanjem življenju, pa se iztekanaravnost brez vsakega pomišljanja, samo ob sebi, kedar se prva prilika za oživljenje uvidi.

Po čim več čutih (Sinne) smo obvestili našo zavest o kaki stvari, tim popolnejša bo v splošnem njena slika, in njej primerno tudi tak spomin. Mnogokrat posegamo umetno po tem pripomočku, n. pr. če čitamo kako težko razumljivo knjigo in ne razumemo na prvi hip vsebine kakega stavka. Dočim smo doslej tiho in površno čitali, pričnemo počasi, vsako besedo ostro ogledujoč, brati sestavek in predno vemo, kaj in kako, čitamo glasno. Poleg napete »vizuelne« pазljivosti skušamo še potom sluha dobiti si istodobno k stvari pripadajočih vtisov.

Omenil sem že velikega pomena pazljivosti, oziroma odvažljivosti za razvoj spomina. Če že vtisi stopajo neurejeno in brez smeri v zavest; če nimajo že pri vstopu vsebinske zveze, tem lažje pobledé v spominu, ki se nima nikamor opirati pri reprodukciji vsprejetih spominskih slik, kakor na same postranosti in slučajnosti. Takih ljudi spomin nosi vse znake pomanjkljive njihove percepcije, govorica odhaja jim od predmeta, bistveno in nebistveno pa postavljajo drugo ob drugem kot enakovredno v svoja pripovedovanja, ravno, ker jim je vsak vtis, vsaka njegova slika jednako dobro došla, jednako tudi vredna. Zlasti pri ženskah in otrocih je pogosto opaziti, kako pomankljiv je njih spomin za bistvo kakega doživljaja, s kako minucioznostjo pa

so ohranjene kake malenkosti in neznatnosti, ki so se tačas slučajno tudi zgodile, a niso s predmetom samim v nikaki notranji zvezi.

Pri študiju spomina nam je pred vsem ločiti še dvoje: namreč 1.) zapornivost (Merkfähigkeit), to je zmožnost, s katero si zabičimo in obdržimo novo nam snov — in pa 2.) spominsko trdnost (Erinnerungsfestigkeit) za pretekle vtise.

Ker so težka omračenja naše zavesti vendarle časovno precej omejena, je omejena tudi zapornivost njim istorazmerno, t. j. pri omračeni zavesti ali nezavesti izginila je za tisti čas tudi zapornivost; njena posledica pokaže se potem kot spominska nevednost (Erinnerungslosigkeit). Na tak način nastajajo one, za medicinca kakor za jurista tako zelo važne, a za presojanje tako težke »spominske zevi« (Erinnerungslücken). Strogo vzeto, je celo amnezija jedini dokaz nastopivše nezavesti. Temu nasproti pa uče vsakdanje izkušnje, da obstoja lahko vsejedno psihično življenje, ne da bi se mi na vsprejete vtise, tačasne misli in dejanja spomniti mogli. Časih se nam vrne pozneje nepričakovano spomin o kakem dogodku, katerega se, opozorjeni, preje nismo mogli nikakor domisliti. Opozarjam samo na naše duševno življenje v sanjah, katerih se, ko se prebudimo, ne moremo spomniti, ali se na nje spominjamo takoj pri vzbujenji, jih pa pozabimo tekom prve ure, a se jih pozneje sami ob sebi nakrat domislimo. Radi popolnosti naj še omenim, da v gotovih slučajih (po težkih pijanostih, prestanih infekcijskih boleznih, poškodbah na glavi itd.) lahko prestane spomin (trajno ali samo mimogrede) na dogodke celih ur, dnevov in tednov, ko prav gotovo ni bila skaljena zavest niti v najmanjšem (retrogradne amnezije).

Spominsko trdnost (Erinnerungsfestigkeit) sodimo po gotovosti in popolnosti in sicer z ozirom na dolžino časa, v katerem so se ohranili posamezni spomini. Poleg temeljev, na katerih se spomin razvije, je njegova trdnost, ali bolje rečeno, »trpežnost« v mnogočem odvisna od ponavljanja in vaje. Stari, izvrženi, vsak dan rabljeni kolovozi delajo najgloblje razore; kar se je enkrat videlo, kar se je enkrat slišalo, pozabi se mnogo preje (če ni bilo izvanredno redkih in pozoritih utisov),

kakor ono, kar se vidi in čuje vsak dan, ali kar se je saj mnogokrat ponovilo. Pri starih ljudeh opazujemo čudno razvit spomin; deloma je zanesljiv in trden — za dogodke nekdanjih dni, deloma pa jako slab in skaljen — za dogodke najnovejšega časa. Prvi so se ponavljali neštetokrat, če že drugače ne, v pripovedovanju in naštevanju — infirmiteta drugih pa je samo izraz nedostatne podlage, t. j. pešajoče perцепcijske zmožnosti in slabe zapornivosti.

Zanesljivost spomina kaže se v tem, če se z laga spomin tudi z doživelo istino. Vsakdanja izkušnja nas uči, kako pogostoma nas vara spomin uprav v tej točki; kako smo često prepričani o kakem utisu, ki pa ni po njegovi istinitosti. Nobena spominska slika ne odgovarja namreč povsem našim zaznatjem, ampak vsako zvežemo takoj, ko jo vložimo v spomin, z našo ostalo zavestno vsebino, in jo prikrojimo in prilagodimo nevede po svoje. Pri nekaterih ljudeh je to individualizovanje spomina jako razvito in posebno zavisno od njih čuvstvanja, njih simpatij in antipatij, osebnih lastnostij, čestiželjnosti, samoljubja in raznih drugih stremljenj. Na tak način dobivajo prvotno prav uspomenjeni dogodki skrajno subjektivno lice. Neprijajoče in z osebnostjo težko spojavnne točke se pozabijo in spremené; ugajajoče pa se spopolnijo s fantazijo in z izmišljotinami, tako da najdemo slednjič pri takih ljudeh popolnem izpremenjeno spominsko vsebino, o kateri konečno niti sami več ne vedo, koliko je resnice na njej in koliko ne, ali ki naravnost verujejo svojim pripovedkam. Take »paramnezije« in konfabulacije se sicer bližajo anormalnosti, in so v blaznosti nekaj prav navadnega, a manjše stopinje tega spominskega pojava najdemo povsod v vsakdanjem življenju. Priprosti ljudje, ženske in posebno otroci so konfabulacijam jako pristopni; razna pesniška zasnovanja imajo več ali manj tudi isto genezo (Daudet; Tartarin; G. Keller: Der grüne Heinrich; Goethe: Wahrheit u. Dichtung II. Theil itd.), da ne omenjam nam vsem znanih renomistov, lovcev, turistov in drugih takih zastopnikov resnicoljubečega pripovedovanja.

Še jedne jako redke oblike spominske prevare (Erinnerungsfälschung) naj omenim, katera nastopa vzlasti v mladosti, pri slabotnih ljudeh v obče in rekonvalescentih za težkimi infek-

cijskimi boleznimi, potem pa tudi pri nas, kadar smo zelo utrujeni in razmučeni. Časih se namreč dogodi, da nam kar naenkrat pride misel, to in to smo že nekoč videli in doživeli, in da sedaj vse doživljamo v drugič, da, celo vemo, kaj se še zgodi. To čudno, navadno mučno stanje izgine navadno tudi tako, kakor je prišlo, in ne pusti nobene sledi za seboj. A nekateri ljudje sanjarijo v tem zmislu dalje, in vpletajo te čudne slutnje prečesto s slabimi korekturami v svoj spomin, tako da končno sami ne vedo, pri čem da so.

Ker je slednjič mnogo ljudij sugestiji več ali manj pristopnih, na katere upliva nezavedno tuje in celo lastno pripovedovanje, iskati bo tudi tukaj izvira skaljenemu spominu. Tako se zgodi, da prvotno kaka prav zapomnjena stvar, mnogokrat odičeno pripovedovana (bodi si od sebe ali od drugih), dobi tekom nekaj dni vse drugo lice, in da pripovedovalec niti ne ve več, da se moti, ker so pripovedni spomini prepluli spomin na prvotna zaznatja iz objektivnosti.

Toliko se mi je zdelo treba splošnega spregovoriti o zavesti normalnega človeka, oziroma o glavnem momentu, iz katerega jo izvajamo: o spominu, da se pozneje lažje razumemo, ko spregovorimo o temelju vsakega sodnega razpravljanja: o presodnosti prič z ozirom na njih izpovedbe, če se ne oziramo tudi na izjave toženca, kateremu pa zakon, kakor znano, tudi vedoma govornjene neresnice ne jemlje v posebno zlo.



20 novih deželnosodnih svétnikov.

(Dopis).

Večletne tožbe in prošnje nižjih sodnih uradnikov, posebno sodnih tajnikov, o nepovoljnem napredovanju v višje čine in plače, deputacija istih iz Češke, intervencija njih državnih poslancev pri raznih ministrih, resolucije v proračunskem odseku državnega zbora, vsi ti in drugi naporu doslej niso imeli družega vspeha, kakor, da se je v št. 77 let. »Wiener-Zeitung« na tihem razpisalo 20 novih svetniških mest za razna zborna sodišča — samo v okolišju praškega nadsodišča.